

Znečišťovatelé pod lupou slaví deset let existence. Internetová stránka Arniky nutí firmy přehodnotit ekologický dopad

23.9.2025 - Luboš Pavlovič | Arnika

Web na doméně www.znecistovatele.cz, spuštěný v roce 2015, se za uplynulou dekádu stal klíčovým nástrojem pro veřejnou kontrolu firem vypouštějících škodlivé látky do životního prostředí. Důležitým pro tento příběh je však už rok 2003, kdy se i díky kampani Arniky „Budoucnost bez jedů“ podařil prosadit vznik Integrovaného registru znečišťování. Do něj musí velcí znečišťovatelé v České republice nahlašovat své emise a odpady. Také na vzniku tohoto registru měla Arnika zásadní podíl a od samého začátku ohlašování v roce 2005 z jeho dat sestavuje každoroční žebříčky největších znečišťovatelů.

Na webu Znečišťovatelé pod lupou však Arnika data transformuje do ještě srozumitelnější, přístupnější a interaktivní podoby. Lidé tak mohou jednoduše zjistit, které firmy v jejich okolí nejvíce znečišťují ovzduší, vodu či půdu. V roce vzniku, byl web oceněn čtvrtým místem v soutěži „Společně otevíráme data“ pořádané Fondem Otakara Motejla a dodnes zůstává vzorem pro podobné iniciativy zaměřené na transparentnost environmentálních dat.

„Dopad projektu Znečišťovatelé pod lupou je mnohem hlubší, než by se mohlo na první pohled zdát,“ říká Nikola Jelínek, odbornice na toxické látky v životním prostředí z Arniky. „Nejde jen o zveřejňování dat – projekt vytváří psychologický tlak na znečišťovatele, kteří nechtějí být veřejně spojováni s negativním vlivem na životní prostředí,“ dodává.

Jeho hlavním smyslem je vytvořit tlak na majitele podniků, aby více investovali do čistších technologií. Málokdo chce být největším špindírou v regionu. A funguje to – podniků, které se díky žebříčkům a následnému tlaku veřejnosti rozhodly snížit své emise, je celá řada. Jsou jimi například Teva v Opavě, Federal-Mogul v Kostelci nad Orlicí, Jitona v Písku, Kronospan v Jihlavě, Brisk Tábor či Rockwool v Ostravě.

Obrana registru před průmyslovými lobbisty

Integrovaný registr znečišťování (IRZ) však neměl ani po svém založení jednoduchou pozici, čelil odporu ze strany průmyslových lobbistů a během své existence se několikrát ocitnul v ohrožení.

Například v roce 2011, se Ministerstvo průmyslu a obchodu a Svaz chemického průmyslu pokoušeli zredukovat podobu registru a právo lidí na informace o velkých znečišťovatelích. Hrozilo, že veřejnost přijde o informace o toxických látkách vypuštěných přibližně 900 provozy z více než 1500. Nakonec se tak nestalo.

Za dvacet let činnosti tak přinesla analýza dat z registru řadu významných zjištění. Mezi největšími znečišťovateli dominují velké průmyslové podniky z Moravskoslezského, Středočeského, Ústeckého kraje a Vysočiny. Dlouhodobě problematické zůstávají zejména chemické závody, energetika a hutnictví.

V posledních letech odhalila analýza dat zveřejňovaných na webu Znečišťovatelé pod lupou také znepokojivé skoky. V roce 2021 byl zaznamenán výrazný meziroční nárůst u vypouštěných rakovinotvorných, mutagenních a látek poškozujících hormonální systém člověka. Zvýšilo se i

množství látek toxických pro vodní organismy, včetně kyanidů vypouštěných do řek. V roce 2022 bylo zveřejnění informací o uhelných elektrárnách Chvaletice a Počeradý jako největších znečišťovatelích důležitým argumentem v debatě o energetické transformaci a uplatnění limitů pro rtuť v emisích z elektráren.

Historický milník: IRZ začal sledovat PFAS látky

Významnou novinkou pro rok 2025 je, že se za rok 2024 nově ohlašuje i položka PFAS neboli věčných chemikálií v únicích do vody. Ohlašování se týká celkového vypouštěného množství za 20 nejdůležitějších látek ze skupiny PFAS s prahovou hodnotou 0,05 kg/rok.

„Pro nás je to historický okamžik,“ vysvětluje Karolína Brabcová, která se touto problematikou v Arnice dlouhodobě zabývá. „Věčné chemikálie jsou jedním z nejzávažnějších environmentálních problémů současnosti. Dlouhodobě upozorňujeme na jejich nebezpečnost a požadujeme jejich omezení nejen ve spotřebním zboží, ale hlavně v průmyslových procesech.“

V roce 2023 provedla Arnika studii na 32 dětských bundách a kombinézách, zakoupených v sedmi evropských zemích, která odhalila alarmující skutečnost. Ve více než třetině z nich byla nalezena nebezpečná a celosvětově zakázaná perfluorooctanová kyselina (PFOA). Zvláště znepokojivé byly výsledky pro dětské softshellové bundy z České republiky, které vykazovaly nejvyšší množství této toxické látky.

Arnika také testovala české politiky na přítomnost PFAS v krvi. Tehdejší kandidáti do Evropského parlamentu Jan Farský a Danuše Nerudová, poslankyně Markéta Gregorová a ministr životního prostředí Petr Hladík, tak patří mezi první české politiky, otestované na přítomnost tzv. věčných chemikálií (PFAS) v krvi.

„Chceme touto kampaní upozornit politiky na to, že tyto látky najdeme v těle každého z nás včetně ještě nenarozených dětí, a proto je důležité sledovat jejich zdroje,“ dodává Karolína Brabcová z Arniky. Kontaminace všeho živého těmito látkami neustále roste a přibývají studie o jejich negativních dopadech na lidské zdraví i životní prostředí.

Zahrnutí PFAS do IRZ představuje významný krok kupředu v monitoringu nebezpečných látek. Arnika očekává, že první data o emisích PFAS z průmyslových zdrojů budou k dispozici na podzim 2025, kdy organizace jako každý rok vyhlásí největší znečišťovatele v České republice.

„Transparentnost v oblasti znečišťování je klíčová pro společenskou změnu. Když lidé vidí konkrétní data o tom, co dýchají nebo jaké látky se dostávají do vodních toků v okolí, mají silnější motivaci požadovat změnu. A ta motivace se přenáší i na firmy, které nechtějí být spojovány s poškozováním zdraví a přírody,“ uzavírá programový vedoucí programu Toxické látky a odpady Arniky, Jindřich Petrlík.

(Pro více informací kontaktujte tiskového mluvčího Arniky Luboše Pavloviče, Tato e-mailová adresa je chráněna před spamboty. Pro její zobrazení musíte mít povolen Javascript., +420 606 727 942)

<https://arnika.org/o-nas/tiskove-zpravy/znecestovatele-pod-lupou-slavi-deset-let-existence-internetova-stranka-arniky-nuti-firmy-prehodnotit-ekologicky-dopad>